

گزارشی از وضعیت «ماهیگیری در مقیاس کوچک» در جهان

قایق‌های کوچک؛ کارهای بزرگ

گزارش

ماهیگیری در مقیاس کوچک (Small-Scale Fisheries) نقشی حیاتی در امنیت غذایی، اقتصادی و معیشتی در جهان ایفا می‌کند. ماهیگیری در مقیاس کوچک به معنای صید کم نیست: حدود نیمی از کل ماهی‌های وحشی صید شده (ماهی غیرپرورشی) توسط این نوع ماهیگیری صید می‌شود و بیش از ۹۰ درصد از تمام ماهیگیران جهان در این بخش فعالیت می‌کنند. بر اساس گزارش بانک جهانی در سال ۲۰۱۸، ماهیگیری در مقیاس کوچک و محصولات آبی‌پروری حدود ۱۰ درصد از کل صادرات کشاورزی و غذایی جهان را تشکیل می‌دهند و ارزش تجارت ماهی از ارزش تجارت سایر حیوانات در مجموع بیشتر است. همین‌طور مدل تجارت آب‌زیان بخصوص آب‌زیان صید شده از سوی ماهیگیران کوچک مقیاس عمدتاً از سوی کشورهای در حال توسعه و فقیر به سمت کشورهای توسعه‌یافته است. از سوی دیگر، مشاغل مرتبط با این بخش شامل فعالیت‌هایی در سراسر زنجیره تأمین از جمله فعالیت‌های قبل از برداشت مانند تورسازی، قایق‌سازی و... و فعالیت‌های پس از برداشت مانند پردازش، حمل و فروش است. این نوع ماهیگیری اغلب (نه همیشه) در کشورهای در حال توسعه رواج دارد و علاوه بر اهمیت اقتصادی برای جوامع محلی این کشورها، از نظر اجتماعی و فرهنگی نیز بسیار مهم است. تقریباً کل ساختار اجتماعی این جوامع در طول تاریخ با ماهیگیری پیوند خورده و ارتباط نزدیکی با آن دارد که خود را به روش‌های مختلفی در ساختار اجتماعی، فرهنگی، مراسم، آیین‌ها، معماری، روابط و شبکه‌های اجتماعی و... بازتاب می‌دهد. در این جوامع محلی، عمدتاً ساختارهایی به صورت خودگردان ایجاد شده و قواعد و مقررات ماهیگیری را تعیین می‌کنند. برای مثال، ایجاد محدودیت‌هایی در مورد افرادی که می‌توانند ماهیگیری کنند، فصل‌های تعطیل برای ماهیگیری و یا ممنوعیت انواع خاصی از وسایل. ماهیگیری نه تنها از نظر فرهنگی مهم و در شیوه‌های مدیریتی بسیاری از جوامع گنجانده شده، بلکه جزء اصلی هویت بسیاری از مردم را تشکیل می‌دهد و اغلب ارزش زیادی فراتر از صرفه اقتصادی دارد. برای ماهیگیران در مقیاس کوچک، ماهیگیری یک روش زندگی است.

ماهیگیری در مقیاس کوچک

شیلات در مقیاس کوچک ممکن است به روش‌های متعددی تعریف شود. یک تعریف رایج شامل ماهیگیرانی است که بدون قایق یا روی قایق‌هایی با طول کمتر از ۱۵ متر فعالیت می‌کنند. این ماهیگیران ممکن است نتوانند دور از ساحل ماهیگیری کنند و ممکن است از انواع قایق‌های کوچک با موتور کم انرژی استفاده کنند. همچنین این ماهیگیران اغلب قادر به صید گونه‌های محدود نزدیک به هم هستند. ماهیگیران در مقیاس کوچک عمدتاً دارای دوره‌های برداشت و صید فشرده، کشتی‌های ماهیگیری نسبتاً کوچک، سفرهای کوتاه ماهیگیری نزدیک به ساحل، صید نسیبی کم در هر کشتی و سرمایه‌گذاری محدود مشخص می‌شوند. بنابراین، جوامع ماهیگیری در مقیاس کوچک از فقیرترین گروه‌های اجتماعی-اقتصادی در کشورهای در حال توسعه هستند. در حالی که بسیاری از ماهیگیران در مقیاس کوچک تصویری قدیمی دارند، آنها در واقع یک بخش پویا هستند که با شرایط اجتماعی و زیست‌محیطی خود سازگار شده‌اند. برخلاف کشاورزی، شیلات منبع بالقوه‌ای برای دسترسی به پول نقد سریع است و نقش کلیدی در مهار شوک‌های پیش‌بینی نشده به معیشت مردم ایفا می‌کند. ماهیگیری در مقیاس کوچک فقط یک منبع درآمد کلیدی نیست. ماهی حدود یک‌سوم پروتئین حیوانی در بافتی در کشورهای در حال توسعه را تشکیل می‌دهد (که در برخی مناطق به بیش از ۹۰ درصد افزایش می‌یابد) و این پروتئین مملو از اسیدهای چرب و سایر مواد مغذی ضروری برای سلامت انسان؛ به‌ویژه رشد دوران کودکی است. ماهیگیری در مقیاس کوچک نیز پیوندهای مهمی با شیوه‌های سنتی زندگی دارد. ماهیگیری برای بسیاری از فرهنگ‌ها به دلایل مختلف مهم است و به همین دلیل، تعیین ارزش پولی برای دسترسی به ذخایر ماهی سالم در جوامع ماهیگیری در مقیاس کوچک بسیار دشوار است. ماهیگیری در مقیاس کوچک نقشی حیاتی در افزایش مستقیم دسترسی به غذای مغذی برای بازارهای محلی، ملی و بین‌المللی و همچنین فراهم کردن منبع درآمد ارزشمندی برای افرادی که به طور مستقیم و غیرمستقیم در این بخش مشغول به کار هستند، ایفا می‌کند. بنابراین، پایداری ماهیگیری در مقیاس کوچک هم برای طیف وسیعی از ماهیگیران در سراسر جهان و هم برای نسل‌های آینده آنها، بسیار مهم است.

کار زنان در ماهیگیری و آبی‌پروری

طبق برآوردهای سازمان جهانی خواربار و کشاورزی (فائو) حدود ۴۰ درصد از افرادی که در ماهیگیری در مقیاس کوچک فعالیت می‌کنند، زن هستند. زنان نقش مهمی در این بخش، به‌ویژه در کارهای پس از برداشت، مانند فرآوری غذاهای دریایی دارند. تقسیم جنسیتی کار در شیلات در کالاهای مختلف متفاوت است و عمدتاً با هنجارهای جنسیتی و فرهنگی تعریف می‌شود. در حالی که مردان تمایل به ماهیگیری گونه‌های با ارزش بالاتر دارند، زنان ماهی‌های کوچکتر در امتداد ساحل و همچنین صدف‌ها، بی‌مهرگان و جلبک‌های دریایی را

جمع‌آوری می‌کنند. در جوامع کوچک ماهیگیری، به‌ویژه ماهیگیری دریایی، یک فعالیت مردانه در نظر گرفته می‌شود و فعالیت‌های ماهیگیری که زنان انجام می‌دهند، ماهیگیری «واقعی» به حساب نمی‌آید. زنان و مردان اغلب این کار را به روش‌های مختلف انجام می‌دهند، به طوری که وسایل و مکان‌هایی که زنان استفاده می‌کنند با مردان متفاوت است. زنان در فعالیت‌های پس از برداشت از جمله فرآوری و تجارت فعال هستند و تمایل دارند خود صاحب مشاغل کوچک شوند. کسب و کارهای کوچک زنان می‌توانند برابر شوک‌هایی مانند تغییر سیاست‌ها و بلافاصله (از جمله بیماری‌های همه‌گیر مانند کرونا) آسیب‌پذیر باشند. یافته‌های قانون‌نشان می‌دهد تمام این محدودیت‌ها به دلیل کمبود وقت زنان و مسئولیت سنگین آنها برای مدیریت کارهای خانگی تشدید می‌شود. محدودیت‌های زمانی زنان برای انجام کار خانه و امور فرزندان و همزمان کار آنها در بخش شیلات، منجر به مشارکت پاره‌وقت آنها در کار ماهیگیری می‌شود. زنان سرپرست خانوار معمولاً در محرومیت بیشتری قرار دارند؛ زیرا آنها اغلب صاحب کسب و کار ماهیگیری یا تجهیزات ماهیگیری نیستند و برای دیگران کار می‌کنند. آنها نیازمند ایجاد تعادل در کار فرزندآوری و نیاز به ادامه کار ماهیگیری بدون شوهر، پدر یا برادر دارند؛ زیرا آنها اغلب انتخاب دیگری برای امرار معاش ندارند. در زمینه آبی‌پروری مانند ماهیگیری، مشارکت زنان در مقیاس کوچک در کشورهای مناطق و تحت‌سیستم‌های مختلف آبی‌پروری متفاوت است که بر اساس هنجارهای فرهنگی و موقعیت‌های اقتصادی شکل می‌گیرد. به طور کلی آبی‌پروری فعالیتی مردانه تعریف شده و سخت‌ترین کار فیزیکی مانند آماده‌سازی حوضچه عمدتاً توسط مردان انجام می‌شود، اما زنان بشدت درگیر انواع خاصی از آبی‌پروری مانند پرورش جلبک دریایی و خرچنگ و اغلب به عنوان کارگر در مزارع پرورش میگو درگیر هستند.

مشکلات تغییر اقلیم

مطالعات متعددی که بر روی تأثیر تغییرات اقلیمی بر فراوانی ماهی‌ها و گونه‌های مختلف آبی انجام شده نشان می‌دهد زیست دریاها و اقیانوس‌ها نیز مانند اکوسیستم‌های طبیعی دیگر، بشدت تحت تأثیر این تغییرات قرار گرفته که نه تنها شامل کاهش برخی گونه‌های آبی است بلکه وقوع طوفان‌های موسمی و رگباری به‌ویژه در فصول ماهیگیری، خطرات بسیاری را برای ماهیگیران مقیاس کوچک ایجاد می‌کند که عمدتاً از وسایل ایمنی چندانی هم برخوردار نیستند. ارتباطاتی که ما با دریاها برقرار می‌کنیم، بسیار پیچیده و در عین حال فوق‌العاده انعطاف‌پذیر است، اما حتی طبیعت نیز محدودیت‌هایی دارد. هنگامی که عدم تعادل در این رابطه وجود دارد، اختلال بر کل اکوسیستم‌ها و در نهایت عرضه جهانی غذا تأثیر می‌گذارد. برای مثال، اگر ذخایر ماهی‌تن در شرق اقیانوس آرام کاهش یابد، کل بخش‌های اکوسیستم؛ حتی در دورترین نقاط جهان تحت تأثیر قرار خواهند گرفت. تغییرات اقلیمی نه تنها در آب‌های آزاد بلکه در دریاچه‌ها نیز اثرات خود را بر جای گذاشته است.

یک نمونه مطالعه شده به حوضه ماهیگیری سانیاثی (Sanyathi) دریاچه کاریبا، در کشور زیمبابوه مربوط می‌شود. طبق اطلاعات فائو، زیمبابوه دارای بیش از ۳ هزار و ۹۰۰ کیلومتر مربع آب داخلی است که از شیلات در مقیاس کوچک و تجاری پشتیبانی می‌کند. دریاچه کاریبا بدنه آبی غالبی است که هم به لحاظ تجاری بسیار مهم است و هم از منبع درآمد، معیشت و تغذیه بسیاری از ماهیگیران مقیاس کوچک است. نتایج مطالعات نشان می‌دهد تغییرات اقلیمی تأثیر مهمی در میزان و نوع گونه‌های آبی در این دریاچه داشته است. به طور کلی تغییرات آب و هوایی و اقلیمی، بر حوضه‌های آبگیری بسته مانند دریاچه‌ها، تأثیرات عمیق‌تری دارند؛ زیرا اکوسیستم آنها بشدت محدودتر از حوضه‌های ماهیگیری آب‌های آزاد مانند دریاها و اقیانوس‌ها است. برای مردمانی که در تمامی طول تاریخ حیات‌شان به این دریاچه و آب‌زیان آنها وابسته بوده‌اند، این تغییرات به معنای تحولات گسترده در همه جنبه‌های زندگی آنان نیز است. برای مثال این تغییرات در سال‌های اخیر منجر به مهاجرت گسترده مردان این منطقه به شهرهای بزرگ و تغییرات گسترده در بافت اقتصادی و اجتماعی منطقه شده است.

ماهیگیری صنعتی در مقیاس بزرگ

در کنار ماهیگیری در مقیاس کوچک، ماهیگیری تجاری در مقیاس بزرگ قرار دارد که نیمی از صید آب‌زیان دریایی را انجام می‌دهد. این نوع ماهیگیری اغلب شامل استفاده از قایق‌های بزرگ با ظرفیت بالا است که مجهز به امکانات داخل کشتی برای انجماد و فرآوری غذاهای دریایی بر روی دریا هستند. این قایق‌ها می‌توانند به طول بیش از ۱۲۰ متر با ظرفیت نگهداری بیش از ۲ هزار تن برسند. آنها برای مدت طولانی در دریا می‌مانند و خدمه بزرگی را برای صید و پردازش ماهی در کشتی حمل می‌کنند. دلایل متعددی وجود دارد که باعث تضعیف روزافزون ماهیگیران مقیاس کوچک در مقابل این غول‌های دریایی می‌شود. کشتی‌های ماهیگیری بزرگ می‌توانند برای مدت طولانی‌تری در دریا بمانند و در مناطق وسیع‌تری از اقیانوس‌ها و دریاها ماهیگیری کنند. یک کشتی فریزر-تراواری بزرگ می‌تواند ماه‌ها در دریا بماند و در منطقه‌ای به وسعت هزاران کیلومتر به صید ماهی مشغول باشد. برخلاف قایق‌های کوچک ماهیگیری، این ابرکشتی‌ها نیازی ندارند که برای سوختگیری، تخلیه پار و سایر نیازهایشان، مرتباً به ساحل بازگردند. ماهیگیران مقیاس کوچک دسترسی محدودی به گونه‌های مختلف آبی دارند و عمدتاً به صید آب‌زیانی می‌پردازند که در نزدیکی ساحل زندگی می‌کنند در حالی که ماهیگیری بزرگ می‌تواند برای دسترسی به گونه‌های

بازرزش‌تر آب‌زیان، کیلومترها دورتر بروند و با امکانات پیشرفته‌تر، مقدار بیشتری هم صید کنند. در بلندمدت، افزایش استفاده ماهیگیران کوچک از آب‌های نزدیک ساحل، باعث فشار بیشتر بر این آب‌زیان و کاهش تدریجی آن‌ها می‌شود، در حالی که کشتی‌های غول‌پیکر، کل دریاها و اقیانوس‌ها را در برابر خود می‌بینند و محدودیت چندانی از این نظر ندارند. تحقیقات همچنین نشان می‌دهد به لحاظ زیست‌محیطی شیلات در مقیاس کوچک ممکن است پایدارتر از همتایان صنعتی خود باشند. تخمین زده می‌شود شیلات در مقیاس کوچک تنها ۱۱ درصد از کل سوخت استفاده شده برای صید ماهی را مصرف می‌کند؛ اگرچه تقریباً نیمی از ماهی‌ها را در سطح جهان، صید و شیلات صنعتی از ۸۹ درصد باقی‌مانده استفاده می‌کند. این آمار در کنار سایر مطالعات نشان می‌دهد شیلات در مقیاس کوچک ممکن است ردپای کربن کمتری نسبت به شیلات صنعتی داشته باشد. علاوه بر این، تقریباً تمام ماهی‌های صید شده در شیلات در مقیاس کوچک به عنوان غذا مصرف می‌شوند، در حالی که ۲۵ درصد صید ماهی‌های صنعتی به پودر ماهی و خوراک دام کاهش می‌یابد. در نهایت، شیلات در مقیاس کوچک اغلب از انواع موتوری‌های کم‌انرژی استفاده می‌کنند که ممکن است تأثیر کمتری بر محیط‌زیست و زیستگاه داشته باشند. همچنین ماهیگیری در مقیاس کوچک عمدتاً هدفمند و معطوف به صید ماهیان و آب‌زیان مفید و قابل استفاده است. آن‌ها عمدتاً به دلیل اینکه در محدوده کوچک‌تری ماهیگیری می‌کنند، پایداری اکوسیستم آن منطقه را نیز در نظر می‌گیرند در شیلات صنعتی به دلیل استفاده از تورهای بزرگ ماهیگیری، آب‌زیانی که ارزش غذایی و تجاری برای انسان ندارند را نیز صید کرده، اما در عین حال اکوسیستم منطقه را به هم می‌ریزند. در نهایت باید به مسأله نظارت‌ها اشاره کرد. از آنجایی که ماهیگیران کوچک مقیاس در نزدیکی ساحل ماهیگیری کرده یا به صورت مرتب برای سوختگیری و یا تخلیه بار به ساحل‌های مشخص بازمی‌گردند، به طور مرتب تحت نظارت نهادهای رسمی و اجتماعی ناظر هستند، در حالی که امکان نظارت بر کشتی‌های غول‌پیکر بسیار کمتر است.

سجاد مرادی

روژنامه‌نگار

در حالی که بسیاری از ماهیگیران در مقیاس کوچک تصویری قدیمی دارند، آنها در واقع یک بخش پویا هستند که با شرایط اجتماعی و زیست‌محیطی خود سازگار شده‌اند

اشتغال، مانع

ازدواج زنان ژاپنی

بر اساس نظرسنجی آژانس کارمندان توکیو، حدود ۵۰ درصد زنان ژاپنی با اشاره به مشکلاتی که زنان برای برقراری تعادل میان کار و خانواده با آنها روبه‌رو هستند، اشتغال را مانعی در برابر زندگی مشترک اعلام کردند. بر اساس این نظرسنجی، زنانی که گفتند به نوعی باور دارند اشتغال مانع زندگی مشترک‌شان است ۳۷.۷ درصد بودند و ۱۰.۹ درصد دیگر هم قویاً به این موضوع معتقدند؛ بنابراین در این نظرسنجی نیمی از زنان ژاپنی با توجه به مشکلات برقراری توازن و تعادل میان کار و امور خانواده، اشتغال را مانعی برای زندگی مشترک دانستند. در طرف مخالف نیز ۱۴.۶ درصد زنان با چنین فکری اصلاً موافق نیستند و ۳۲.۸ درصد نیز اعلام کردند گمان نمی‌کنند اشتغال موضوع اصلی باشد. چهار درصد نیز نظر متعنع دادند. این نظرسنجی از تاریخ ۱۱ تا ۱۸ ماه مه سال جاری (۲۱ تا ۲۸ اردیبهشت‌ماه) با شرکت ۵۴۹ زن شاعر و متأهل انجام شده است. در این نظرسنجی درباره تأثیر میزان درک همسران این زنان درباره شغل‌شان بر روی میزان رضایتمندی زنان سؤال شده که ۶۷.۴ درصد گفتند رضایتمندی آنها زمانی افزایش می‌یابد که همسران‌شان درک درستی از موقعیت‌شان داشته باشند و به همین نسبت نیز کاهش می‌یابد. با این وجود ۲۰.۴ درصد گفتند رضایتمندی آنها بستگی به نظر همسران‌شان ندارد و تغییری در آن به وجود نمی‌آید؛ حتی اگر از سوی آنها درک نشوند.

